

SZEMLE

CHRISTOPHER MARSHALL

WARFARE IN THE LATIN EAST, 1192–1291

Cambridge Studies in Medieval Life and Thought

(Cambridge University Press, Cambridge, 1992. 290 o.)

R. C. Smail 1956-ban megjelent és azóta sem feltülmúlt műve után („Crusading Warfare, 1097–1193”) a kutatók a témakör egy újabb alapvető monográfiájának jutnak a birtokába. A szerző téma- és korszakválasztása tudatos, ott folytatja, ahol Smail 1956-ban félbehagyta, s így könyvében a kereszties államok utolsó évszázadának hadieseményeit követi nyomon. Christopher Marshall bevezetője csak megerősíti az olvasót abban az érzésében, hogy a klasszikus hadtörténeti összefoglalások (Delpech, Oman, Lot, Verbruggen, Contamine) eltérő módon, de sok tekintetben hiányos, esetleges képet rajzoltak a szentföldi háborúkról. Magyar szempontból már azért is érdeklődésre tarthat számot az új monográfia, mert erre a korszakra esik II. András kereszties hadjárata. A legfrissebb elemzések tükrében még inkább bizonyíthatónak tűnik, hogy a magyar király és csapata a kor katonai normáinak és szokásainak megfelelően viselkedett a hadjárat során, és semmiféle gyávasággal, vagy hadvezetési tehetlenséggel nem vádolható meg.

A szorososan vett hadtörténeti fejezetek előtt a Szerző a hadviselő felek politikai viszonyaival ismerteti meg bennünket. Ezek ismerete nem is haszontalan, hiszen a keresztienyek és muzulmánok között itt is legalább olyan fokú „coexistencia” alakult ki, mint az ibériai félszigeten. Az utolsó évtizedek katonai végjátéka legalább annyira a diplomáciai tárgyalások, mint a hadiesemények függvénye volt. Jellemző, hogy a kiközösített II. Frigyes 1229-ben gyakorlatilag tárgyalások útján állította helyre a jeruzsálemi királyságot, illetve az 5. kereszties hadjárat is szép sikerrel zárulhatott volna, ha a katonák időben a háttérbe vonulnak. Hasonlóképpen a politikai pragmatizmus szép példája, hogy Theobald de Champagne 1240–41-ben még a damaszkuszi muzulmánokkal harcol szövetségben. A Szentföld sorsa mindvégig az ellenfelek politikai megosztottságának és rivali-

zálásának függvényében alakult, aminek a latinok között sajátos szint adott az itáliai városállamok és a lovagrendek közötti rivalizálás. Mindez a szemben álló seregek taktikájában és stratégiájában is megnyilvánult: nagy seregek fegyelmezett, koordinált mozgatása szinte lehetetlen volt, helyette inkább kisebb csapatok korlátozott célú akcióival, az ellenfél folyamatos gyengítésével, nyugtalanításával próbálkoztak.

A második fejezet a keresztieny sereg jellemzőit mutatja be. E seregek gerincét mindvégig a lovagok alkották, jó részük feudális hadkötelezettség alapján vonult táborba. Hattin (1187) idején úgy 670 lovaggal számolhatunk. Őket egészítették ki a közvitéztek és fegyvernökök, míg a gyalogosok leghatékonyabb részét az íjászok és számszeríjászok alkották. A lovagrendek által kiállított kontingensek magját a szerzetes lovagok tették ki, de nagy számban foglalkoztattak hivatásos zsoldosokat is. 1268-ban a johanniták számát 300-ra tették, nem sokkal előtte mégis több ezer fős csapat kiállítására bizonyultak képesnek. 1285-ben, Margat elestekor is csak 25 johannita vonult ki a városból, ami azt jelenti, hogy a többiek jórészt zsoldosok lehettek. Szafet templomos erősségét békeidőben nem védte több 50 szerzetes lovagnál, 30 harcoló testvérel, 50 turkopol harcossal és 300 számszeríjással együtt. Általában a létszámadatok pontos rekonstruálása nem kis nehézségbe ütközik, mivel a források többnyire nem tesznek különbséget a különböző fegyverzetű lovasok, a szerzetes lovagok és harcos testvérek, valamint zsoldosaik között stb. Az erőviszonyokon a kereszties hadjáratokkal érkező erősítés sem változtatott, részben mert e csapatok sokszor csak kis létszámúak voltak, másrészt saját vezetésük alatt mozogtak, s nem is volt idejük alkalmazkodni a keleti hadviselés sajátosságaihoz. Ebben a vonatkozásban kivételes jelentőségű volt Szent Lajos intézkedése egy állandó –

egy-kétszáz főnyi – francia katonai kontingens állomásoztatásáról a helyszínen, akik így a keresztes lovagrendek mellett a Szentföld állandó hadseregét alkották.

A harmadik fejezet a várak és erősségek jellemzőit tekinti át. Ezek (pl. Château Pélerin, Montfort, Ascalon, Szidon, Beaufort, Tabor) voltak hívatva ellensúlyozni az állandó hadsereg számbeli gyengeségét, olykor hiányát. Igaz, amíg sokszor megsegítették a latin államokat válságos helyzetekben, addig korlátozott erőket végtelenül meg is osztották. A védőrségek átlagos létszáma ezer és kétezer fő között mozgott, sokszor százas nagyságrendű erősítések is befolyásolhatták az ostromok menetét. Képet alkothatunk a várak sokrétű (politikai, adminisztratív, újratelepítési, gazdaságsszervező) funkcióiról. E váraknak nem kis jelentőségük volt a latin jelenlét évszázados fennmaradásában, s a bukás még kevésbé tulajdonítható nekik. Igaz, dél felé nem épültek ki, szinte csak a tengerparton biztosították a nyugati uralmat, s a felmentésükről gondoskodó mobilizálható mezei sereg gyengesége, olykor hiánya sebezhetővé tette még a legerősebb várakat is.

A negyedik fejezet a mezei csaták tanulságos témakörével foglalkozik. Itt megint érdekes adatokat olvashatunk a keresztény és muzulmán seregek létszámáról. A harcmodorról leírtakból kiderül, hogy a XIII. századra a nehézlovasok sokkszerű támadásai sokat veszítettek ellenállhatatlan erejükből, s az ellenfél megtalálta a módját azok hatástalanításának. A hadiesemények mérlege egyébként is azt mutatta, hogy a fegyvernemek kombinált alkalmazása hozta meg a sikert, különösen az íjászok és számszeríjászok váltak be. A páncélosok legnagyobb hátránya, az alacsony fokú mozgékonyaság, mindvégig megmaradt, a meleg éghajlat pedig kérdésessé tette viseletük célszerűségét. Mindkét oldalon gyakran próbálkoztak lesvetéssel, a tartalékok késleltetett bevetésével, a színlelt megfutamodás alkalmazásával. Az

egy csaták elemzése csak még nyilvánvalóbbá teszi a nyugati seregek taktikai, kiképzésbeli fogyatékoságait.

1187 után a latinok – eltekintve a kereszteshadjárattól – kerültek a nagy, nyílt összecsapásokba a muzulmánokkal, s tipikus harcmodorra a portyázás vált, amint arról az ötödik fejezet tájékoztat bennünket. Megismerhetjük e portyázó seregek létszámviszonyait, taktikáját, eredményességüket. Mint minden fejezetben, itt is áttekinthető táblázatok igazítanak el az időrendbe szedett hadiesemények értékelésében, feltüntetve a valószínűsített létszámokat, a szükséges forráshivatkozásokkal együtt.

A fentiekből következik – s ez a záró fejezet témája –, hogy a legnagyobb várak birtoklásának meghatározó jelentősége lett a latin uralom fennmaradása szempontjából. Nem véletlen, hogy a keresztes korszak végét is gyakorlatilag Akkon 1291. évi elvesztése jelentette, még ha a kortársak előtt ez csak évtizedekkel később vált is nyilvánvalóvá. A várostromok és -védelmek természetéből következik, hogy azok sikere az előkészítés gondosságán, a hadigépek, az utánpótlás biztosításán múlott. A források alapján nagy szerep jutott a hadmérnököknek, akik többnyire a helyszínen készítették el ostromgépeiket, irányították az aknákat és ellenaknákat készítését, valamint a muzulmánok részéről a görögtűz bevetésére felügyeltek. A függelékben a felderítők, kémek és árulók szerepéről olvashatunk.

Kívánatos lenne, hogy a Szerző könyve a hazai kutatásban is ismertté váljék, mert bizonyos, hogy szempontjai és megállapításai közül nem kevés a középkori magyarországi hadtörténelem tanulmányozása során is hasznosítható lenne.

Veszprémy László